

Diana Mazepa

Rządowe inicjatywy Republiki Północnej Macedonii w dobie pandemii Covid-19 – wybrane zagadnienia

Abstrakt

Koniec 2019 r. przyniósł doniesienia o pojawieniu się nowej choroby w Chinach. Pod koniec roku pierwsze infekcje SARS-CoV-2 odnotowano w prowincji Hubei, a w styczniu zaczęła pojawiać się w innych regionach świata, w tym w Europie. Dnia 11 III 2020 r. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) ogłosiła nową chorobę jako pandemię.

Koronawirus uwidoczniał luki i niedoskonałości systemów państwowych niezależnie od szerokości geograficznej i pozycji na świecie. Aby uporać się z rozprzestrzeniającym się wirusem, a jednocześnie zapobiec upadkom gospodarczym i społecznym, państwa nałożyły na obywateli liczne ograniczenia. W podobnej sytuacji znajdowała się również Macedonia Północna, a celem niniejszego artykułu jest przedstawienie sytuacji w kontekście inicjatyw rządowych podejmowanych w okresie od stycznia 2020 r. do czerwca 2021 r.

Słowa kluczowe: Republika Północnej Macedonii, pandemia, koronawirus, SARS-CoV-2, Covid-19

Wprowadzenie

Koniec 2019 r. obfitował w doniesienia o pojawieniu się w Chinach nowej choroby. Pod koniec roku odnotowano pierwsze zakażenia wirusem SARS-CoV-2 w prowincji Hubei, w styczniu zaczął on pojawiać się w innych regionach świata, w tym w Europie. Dnia 11 III 2020 r. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) ogłosiła nową chorobę jako pandemię. Koronawirus uwidoczniał wrażliwości i niedoskonałości systemów państwowych niezależnie od szerokości geograficznej i pozycji

światowej. Aby poradzić sobie z szerzącym się wirusem i jednocześnie zapobiec zapaściom gospodarczym oraz społecznym, państwa narzuciły obywatelom liczne restrykcje. W takiej samej sytuacji znalazła się również Macedonia Północna, a celem niniejszego artykułu jest przedstawienie sytuacji od momentu pierwszego potwierdzonego przypadku choroby Covid-19 w Macedonii Północnej w kontekście rządowych inicjatyw podejmowanych w okresie od stycznia 2020 r. do czerwca 2021 r. Opracowanie artykułu opiera się głównie na doniesieniach na stronach rządowych oraz dokumentach z sesji rządowych, zaleceniach Komisji ds. Chorób Zakaźnych, zaleceniach WHO, a także informacjach przekazanych przez rządy na konferencjach prasowych. W głównej mierze powstał on dzięki wykorzystaniu metody badawczej jaką jest *case study*, związanej z wdrażaniem zarządzania kryzysowego przez władze macedońskie podczas epidemii.

Covid-19 w Macedonii Północnej – statystyki

Dnia 26 II 2020 r. Macedonia Północna ogłosiła pierwszy przypadek choroby¹. Do 15 VII 2021 r., oficjalnie potwierdzono go u 156 055 osób². Na koniec lipca chorych pozostawało 99 osób. Ogólna liczba zmarłych wynosiła natomiast 5487 osób³. Przeprowadzono 913 770 testów. Zgodnie z danymi Światowej Organizacji Zdrowia, do 25 VII 2021 r. w pełni zaszczepiono 335 117 osób, a co najmniej jedną dawką zaszczepiono natomiast 477 567 osób⁴. Liczba chorych w okresie od października do połowy grudnia 2020 r. osiągnęła wysokie dzienne wzrosty zachorowań. Kolejna fala przypadła na okres marca i kwietnia 2021 r. Poniższy wykres pochodzi ze źródeł rządowych i pokazuje rozwój pandemii w Macedonii Północnej.

Zgodnie ze statystykami podanymi na rządowej stronie dedykowanej sytuacji pandemicznej, więcej przypadków zachorowań stanowią mężczyźni (ok. 50,01%)⁵. Wiek pacjentów waha się pomiędzy 20 a 60 (i więcej) rokiem życia, przy czym najwięcej zachorowań wskazuje się w grupie wiekowej 60+ (prawie 40 tys. przypadków)⁶.

¹ *North Macedonia confirms first case of coronavirus* [26 II 2020], <https://www.reuters.com/article/us-china-health-north-macedonia-idUSKCN20K2G8> (10 VI 2021).

² *Официјални статистики за Коронавирусот во Северна Македонија*, <https://koronavirus.gov.mk/stat> (15 VII 2021).

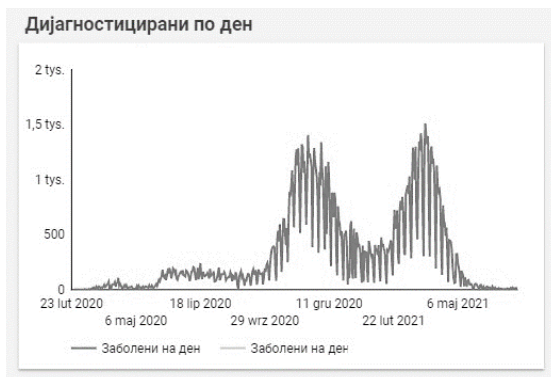
³ *Ibidem*.

⁴ <https://covid19.who.int/region/euro/country/mk> (25 VII 2021).

⁵ *Официјални статистики...*, *op.cit.*

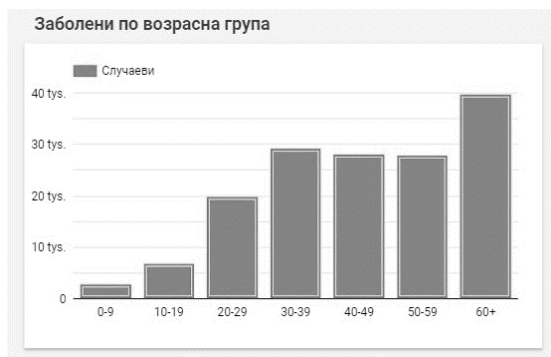
⁶ *Ibidem*.

Wykres 1. Zdiagnozowane przypadki koronawirusa w Macedonii Północnej

Źródło: <https://koronavirus.gov.mk/stat> (15 VII 2021).

Wykres 2. Podział wiekowy zdiagnozowanych przypadków koronawirusa w Macedonii Północnej

Źródło: <https://koronavirus.gov.mk/stat> (15 VII 2021).

Rządowe działania na rzecz walki z koronawirusem

Pierwsze środki prewencyjne zostały podjęte w styczniu 2020 r. – Venko Filipče, minister zdrowia Republiki Północnej Macedonii twierdził, że opieka zdrowotna w kraju przygotowana jest na możliwe nadejście epidemii⁷. Wówczas podjęto

⁷ Подготвени Сме За Коронавирусот, Нема Потреба Од Паника, Вели Министерот За Здравство Филипче [31 I 2020], <https://sdk.mk/index.php/makedonija/podgotveni-sme-za-koronavirusot-nema-potreba-od-panika-veli-ministerot-za-zdravstvo-filipche/> (10 VI 2021).

decyzję o dodatkowych kontrolach pasażerów lecących z Dubaju oraz Stambułu, mających pośrednie połączenie z regionem Hubei, w którym mieści się miasto Wuhan⁸. Minister zdrowia podkreślał w styczniu ubiegłego roku, że nie ma powodów do paniki. Zaczęto także prowadzić kampanie informacyjne wśród społeczeństwa jak chronić się przed wirusem. Minister uspokajał, że służby zdrowia są w ścisłym kontakcie z WHO i działają wedle ich zaleceń⁹. W lutym Macedonia Północna zaczęła wprowadzać środki zapobiegawcze w postaci takich zaleceń jak: częste mycie rąk, zasłanianie ust i nosa podczas kaszlu i kichania, wprowadzenie szczególnej ochrony podczas pracy na targowiskach i podczas pracy ze zwierzętami lub produktami odzwierzęcymi¹⁰.

W kolejnych dniach na lotniskach w Skopje pojawiły się kamery termowizyjne, a w Ochrydzie miano zacząć stosować pistolety termowizyjne do kontroli pasażerów lecących z miejsc wysokiego ryzyka, np. z Włoch. Rząd apelował równocześnie o odwołanie wszelkich podróży do północnych Włoch, które w dużej mierze objęte były blokadą.

Dnia 26 II 2020 r. ogłoszono pierwszy przypadek zakażenia wirusem SARS-CoV-2 w Macedonii Północnej. Na konferencji prasowej minister zdrowia apelował o odpowiedzialne zachowanie oraz zalecił, aby osoby mające kontakt z osobami zakażonymi nosiły maseczki ochronne przez 14 dni, natomiast zdrowym osobom zalecał utrzymywanie dystansu społecznego¹¹. Rząd postanowił o odwołaniu masowych zgromadzeń, w tym karnawałów, oraz zarządził, by przez krótki czas wszelkie wydarzenia sportowe odbywały się bez udziału publiczności. Wkrótce ogłoszono zamknięcie szkół, a uczniowie przeszli na tryb nauki zdalnej, korzystając z programów instruktażowych online oraz transmisji online¹². Po wyborach parlamentarnych, latem 2020 r. nowa administracja skupiła się na utworzeniu ujednoczonej platformy do nauki zdalnej – www.eduino.gov.mk¹³. Decyzja ta jednak przysporzyła problemów – zdalny system edukacyjny nie był

⁸ Филипче: Без Паника, Ама Од Утре Превентивни Мерки Против Коронавирусот [26 I 2020], <https://www.slobodnaevropa.mk/a/30397586.html> (10 VI 2021).

⁹ Филипче: Исполнуваме Сè Што Бара СЗО Од Нас, Комплетно Сме Подготвени За Корона Вирусот [5 II 2020], <https://meta.mk/filipche-ispolnuvame-s%11%90-shto-bara-szo-od-nas-kompletno-sme-podgotveni-za-korona-virusot/> (10 VI 2021).

¹⁰ Работниците Од „Синохидро” Пред Да Се Вратат Во Земјава Ке Поминат 14 Дена Во Карантин Во Кина [6 II 2020], <https://centar.mk/blog/2020/02/06/rabotnitsite-od-sinohidro-pred-da-se-vratat-vo-zemjava-ke-pominat-14-dena-vo-karantin-vo-kina/> (10 VI 2021).

¹¹ (ВИДЕО) Филипче Со Еден Апел: Сите Треба Да Се Однесуваме Одговорно [26 II 2020], <https://www.brif.mk/video-filipche-so-eden-apel-site-treba-da-se-odnesuvame-odgovorno/> (10 VI 2021).

¹² OECD, *Competitiveness in South East Europe 2021: A policy outlook*, Competitiveness and Private Sector Development OECD Publishing, s. 1519, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/dcbc2ea9-en.pdf?expires=1627591076&id=id&accname=guest&checksum=2798FD18F08AFFED33A5448AAC936A80> (29 VII 2021).

¹³ Zob. więcej: <http://www.eduino.gov.mk/>.

dostatecznie przygotowany do powrotu uczniów do szkoły jesienią, gdyż liczone, że kształcenie na odległość nie będzie koniecznością. W konsekwencji, pojawiły się opóźnienia w dostęпах do platformy e-learningowej, kadra naukowa nie była dostatecznie przeszkolona z obsługi tego typu nauczania, pojawiły się także niedostatki sprzętowe oraz w infrastrukturze technicznej¹⁴. Z racji braku dostępu najbiedniejszych uczniów do Internetu oraz sprzętów komputerowych, w kwietniu minister ds. społeczeństwa informacyjnego oraz administracji, Damjan Manchevski, poinformował, że wraz z firmą telekomunikacyjną Makedonski Telekom przekazał mobilny Internet 30 tys. uczniom znajdującym się w największej potrzebie¹⁵.

W marcu Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej poinformowało, że w czterech większych miastach tj. Skopje, Strumicy, Bitoli oraz Strudze utworzono punkty, w których wydawano paczki zawierające żywność, maski ochronne oraz żele dezynfekujące osobom bezdomnym oraz potrzebującym¹⁶. Ministerstwo poinformowało także, że taka dystrybucja jest przeznaczona dla biedniejszych obywateli. Projekt ten zaczął być realizowany pięć dni później¹⁷.

W związku z rosnącą liczbą zachorowań zamknięto lotniska, Skopje i Ochryda, a także zamknięto granicę dla cudzoziemców (z wyjątkami)¹⁸. 18 III prezydent Macedonii Północnej, Stevo Pendarovski, ogłosił stan wyjątkowy¹⁹. Wprowadzenie stanu wyjątkowego reguluje rozdział siódmy Konstytucji Republiki Północnej Macedonii²⁰. Dzień wcześniej rząd macedoński podjął decyzję o przesunięciu przedterminowych wyborów parlamentarnych zaplanowanych na 12 IV 2020 r.

Następnie ogłoszono wprowadzenie godziny policyjnej, która weszła w życie dzień później i obowiązywała w godzinach 21:00-6:00²¹. Komitet Helsiński

¹⁴ V. Apostolov, *School's Out: How Pandemic Derailed North Macedonia's Education* [1 X 2020], <https://balkaninsight.com/2020/10/01/schools-out-how-pandemic-derailed-north-macedonias-education/> (29 VII 2021).

¹⁵ 30.000 деца од семејства во социјален ризик добија бесплатен интернет за следење на онлајн настава [7 IV 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/214698> (29 VII 2021).

¹⁶ МТСП: Пунктовите за бездомни лица функционираат, во соработка со Црвен Крст се делат заштитни маски и средства за дезинфекција за бездомниците [15 III 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/210747> (11 VI 2021).

¹⁷ МТСП: Обезбедуваме хигиенски пакети за семејствата што живеат во супстандардни услови [20 III 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/211426> (11 VI 2021).

¹⁸ Се Затвораат Меѓународниот Аеродром „Скопје“ И Сите Копнени Гранични Премини [16 III 2020], <https://nezavisen.mk/se-zatvoraat-megjunarodniot-aerodrom-skopje-i-site-kopneni-granichni-premini/> (11 VI 2021).

¹⁹ North Macedonia declares state of emergency over coronavirus outbreak [18 III 2020], <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-north-macedonia-idUSKBN215358> (11 VI 2021).

²⁰ Zob. więcej: *Konstytucja Republiki Macedonii*, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/macedonia.html> (11 VI 2021).

²¹ Security Alert: North Macedonia, National Curfew [22 III 2020], <https://www.osac.gov/Content/Report/87da8322-dec8-4e0f-ae75-18429b1297b4> (11 VII 2021).

wypowiedział się krytycznie na temat inicjatywy upubliczniania danych osobowych osób chorych na Covid-19, który to pomysł pojawił się przy okazji ogłoszenia godziny policyjnej: „W przypadkach awaryjnych, rząd może podjąć działania wykraczające poza codzienne normy obowiązujące w państwie. Jednak stan wyjątkowy nie może być w żaden sposób usprawiedliwieniem dla władz do łamania praw człowieka. (...)”²². Komitet Helsiński podkreślił też, że wprowadzenie godziny policyjnej nie jest do końca jasne, ponieważ w godzinach nie objętych zakazem przemieszczania się dochodzi do spotkań społeczeństwa w większych skupiskach, np. w parkach czy na placach zabaw.

Rząd macedoński zmodyfikował godzinę policyjną już kilka dni później – skrócono ją do 5 rano, natomiast nałożono dodatkowe restrykcje na młodzież do 18 roku życia (zakaz przemieszczania się w godzinach 21:00-12:00) oraz osób powyżej 67 roku życia (zakaz przemieszczania się w godzinach 11:00-5:00 następnego dnia)²³. Zabieg miał na celu możliwie w jak największym stopniu ograniczenie spotkań między młodymi ludźmi, jako potencjalnymi nosicielami wirusa, a grupą najstarszych obywateli, będących w grupie podwyższonego ryzyka.

W marcu rząd podjął decyzję o przełożeniu przedterminowych wyborów planowanych na 12 IV z powodu sytuacji epidemicznej: „Zdrowie i bezpieczeństwo obywateli nie ma ceny. Wszyscy zgodziliśmy się, że na przeprowadzenie wyborów nie ma teraz warunków” – powiedział Zoran Zaew na spotkaniu przywódców partii politycznych w Skopje²⁴. Wówczas jednak nie podano dokładnej daty ich przeprowadzenia.

Wybory przedterminowe zostały ogłoszone po tym, jak Macedonia Północna po raz trzeci w październiku 2019 r. nie została dopuszczona do rozpoczęcia rozmów akcesyjnych do Unii Europejskiej. Ostatecznie przeprowadzono je 15 VII 2020 r. Cechowały się one niską frekwencją – do urn poszło 51,3% uprawnionych do głosowania²⁵, o 15,4 p.p. mniej niż w przedterminowych wyborach w grudniu 2016 r., kiedy to do urn poszło 66,7% uprawnionych do głosowania²⁶. Sytuacja ta najprawdopodobniej miała związek z sytuacją epidemiczną w kraju.

²² ХК: *Vonrednata sostojba ne smee da bide paravan za krshenje na chovekovite prava* [23 III 2020], <https://360stepeni.mk/hk-vonrednata-sostojba-ne-smee-da-bide-paravan-za-krshene-na-chovekovite-prava/> (11 VI 2021).

²³ *Полицискиот час се скратува, поголеми забрани за движење кај лицата до 18 и над 67 години* [23 III 2020], <https://a1on.mk/macedonia/policiskiot-chas-se-skratuva-za-eden-chas-pogolemi-zabrani-za-dvizhenje-kaj-licata-do-18-i-nad-65-godini/> (11 VI 2021).

²⁴ *North Macedonia postpones April 12 election over coronavirus* [17 III 2020], <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-north-macedonia-el-idUSKBN2142NB> (18 VI 2021).

²⁵ A. Wolska, *Macedonia Północna: Lewica wygrywa wybory, ale samodzielnie nie porządzi* [16 VII 2020], <https://www.euractiv.pl/section/demokracja/news/macedonia-polnocna-lewica-wygrywa-wybory-ale-samodzielnie-nie-porzadzi/> (18 VI 2021).

²⁶ *Republic of North Macedonia: Election for Sobranie (North Macedonian Assembly)*, <https://www.electionguide.org/elections/id/2977/> (18 VI 2021).

W kwestiach pomocy ekonomicznej, rząd przyjął pakiet mający na celu wsparcie w dobie kryzysu. Pakiet ten zawierał m.in. rozwiązania i wsparcie dla podmiotów prawnych, pomoc dla sportowców oraz artystów, wsparcie dla osób, które straciły pracę w dobie pandemii SARS-CoV-2 (50% przeciętnego wynagrodzenia netto, wypłacane zgodnie ze stażem pracy), dofinansowania dla gospodarstw domowych (osób bezrobotnych lub pracujących w tzw. szarej strefie), zawieszenie czynności egzekucyjnych (do końca czerwca 2020 r.), odroczenie kredytów dla banków czy płatności czynszu mieszkań socjalnych czy utworzenie funduszu solidarności walki z koronawirusem²⁷.

W czasie gdy sytuacja epidemiczna zaczęła zaostrzać się w kilku gminach, wprowadzano zakazy przemieszczania się – można było to robić jedynie zmierzając do pracy. Należało jednocześnie nosić maski ochronne w zamkniętych pomieszczeniach oraz na zewnątrz, wszędzie tam, gdzie nie można było zachować odpowiedniej odległości (2 metrów) – za brak przestrzegania przepisów przewidywano mandaty i kary²⁸. Poza obowiązkiem zasłaniania ust i nosa wprowadzono także inne godziny obowiązywania zakazu przemieszczania się (od 19:00 do 5:00 rano dnia następnego) oraz zmniejszono ograniczenia ruchu w weekendy. W maju 2020 r. prezydent przedłużył stan wyjątkowy w kraju²⁹, następnie zniesiono godzinę policyjną, ponieważ fala zakażeń zaczęła słabnąć.

Na 48. sesji rządowej podjęto kilka decyzji dotyczących działania oświaty w kryzysie pandemicznym – postanowiono, że zajęcia zdalne mają trwać co najmniej do 20 VI 2020 r., a terminy przyjęć do klas pierwszych szkół podstawowych zostały przesunięte z maja na czerwiec³⁰. Co więcej, uczniowie ostatnich klas szkół średnich zostali zwolnieni z matur w roku szkolnym 2019/2020. Takie rozwiązanie miało umożliwić zapisanie się na uczelnie wyższe bez konieczności zdania egzaminu.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony grup wrażliwych, m.in.: dzieci, rodziców oraz osób niepełnosprawnych, podjęto szereg inicjatyw mających wesprzeć ich w dobie kryzysu, np. osoby niepełnosprawne, niewidome i potrzebujące asystenta zwolniono z czynności zawodowych we wszystkich instytucjach

²⁷ *Владата го донесе вториот пакет економски мерки за справување со кризата за да се сочуваат колку што може повеќе работните места на граѓаните и да му се помогне на стопанството* [31 III 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/213776> (11 VI 2021).

²⁸ *Од утре задолжително покривање на носот и устата со маска, шал или марама во јавен простор* [22 IV 2020], <https://kajgana.com/od-utre-zadolzhitelno-pokrivane-na-nosot-i-ustata-so-mask-a-shal-ili-marama-vo-javen-prostor> (14 VI 2021).

²⁹ *North Macedonia: New state of emergency and additional curfew hours announced amid COVID-19 pandemic May 15 /update 8* [16 V 2020], <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/342751/north-macedonia-new-state-of-emergency-and-additional-curfew-hours-announced-amid-covid-19-pandemic-may-15-update-8> (14 VI 2021).

³⁰ *Адеми: Учениците ќе учат од дома до 10 јуни, матурантите се ослободуваат од полагање матура* [1 V 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/216613> (29 VII 2021).

państwowych oraz spółkach państwowych³¹, wprowadzono odszkodowanie z tytułu wynagrodzenia za nieobecność z powodu ciąży, rodzicielstwa do czasu obowiązywania restrykcji³² czy zwolniono z powrotu do pracy osoby przewlekłe chore oraz rodziców dzieci do 10 roku życia³³.

Rząd macedoński deklarował także pomoc w dostępie do zabezpieczeń społecznych rodzinom, które w dobie pandemii zostały bez dochodów lub pracującą w szarej strefie. Uruchomiono także m.in. specjalne dodatki edukacyjne dla dzieci w roku szkolnym 2019/2020, wydłużono możliwości składania wniosków o jednorazową zapomogę po urodzeniu dziecka czy rozszerzono prawo do zasiłku wychowawczego na trzecie dziecko.

W celu pomocy psychologicznej uruchomiono specjalne infolinie i telefony zaufania dla ciężarnych oraz matek, osób z zaburzeniami mowy oraz słuchu, a także dla osób posługujących się językiem albańskim czy dedykowaną linią dla osób z demencją i ich opiekunów. Linie pomocowe uruchomiono także we współpracy z UNICEF dla dzieci w wieku szkolnym oraz ich rodziców³⁴. Zwrócono ponadto uwagę na możliwość wzrostu przemocy w warunkach izolacji domowej, dlatego w tym przypadku zastosowano podobne rozwiązanie, uruchamiając telefony wsparcia dla ofiar³⁵.

Jednocześnie podjęto działania w sferze ekonomicznej – ruszył trzeci pakiet środków ekonomicznych, który w dużej mierze miał odnosić się do ożywienia gospodarczego kraju oraz pomocy obywatelom w perspektywie krótko- i średnio-termiowej poprzez m.in. stymulowanie konsumpcji (100 tys. obywateli miało otrzymać kartę płatniczą w wysokości 9 tys. denarów na zakup usług i produktów macedońskich), wprowadzenie vouchera turystycznego dla ok. 100 tys. obywateli, wsparcie finansowe dla młodzieży, wsparcie szkoleń IT, weekend bez VAT, zasiłek pieniężny dla osób, które w sytuacji pandemicznej straciły pracę itp.³⁶.

³¹ *Вработените лица кои одат на работа со придружба – потполно слепи лица, лица кои се движат со инвалидска количка и лица со тешка или умерена интелектуална попреченост, да бидат ослободени од одење на работа [31 III 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/213980> (15 VI 2021).*

³² *МТСП: Мајките да бидат spokojни, породилното отсуство им трае до завршувањето на времените мерки, заштитата на децата ни е приоритет [22 V 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217239> (15 VI 2021).*

³³ *Владината одлука за враќање на работа од Први јуни не важи за хронично болните и родителите со деца до 10 години [27 V 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217345> (15 VI 2021).*

³⁴ *Телефонска психолошка поддршка и за трудниците и родилките, лицата со нарушен слух, говор и глас, како и психолошка поддршка на албански јазик во период со справувањето со коронавирусот [30 IV 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/214243> (15 VI 2021).*

³⁵ *Пријавете семејно насилство, институциите постапуваат, сервисите за заштита и поддршка се функционални [17 IV 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/215554> (15 VI 2021).*

³⁶ *Спасовски: Третиот пакет економски мерки е за нова развојна македонска економија, за директна поддршка на граѓаните и на стопанството, за поттикнување на приват-*

W czerwcu zaostrzono restrykcje dotyczące przemieszczania się, ponieważ odsetek nowych przypadków sukcesywnie wzrastał. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wraz z innymi organami państwowymi zostało zobowiązane przez rząd do przeprowadzania wzmoczonych kontroli w regionach z dużą liczbą nowych potwierdzonych przypadków Covid-19³⁷. Zaostrzono także zasady co do nieprzestrzegania samoizolacji lub utrudniania w dotarciu do osób narażonych poprzez kontakt z osobą z pozytywnym wynikiem na obecność koronawirusa.

Na posiedzeniach rządowych wprowadzono także systemy wsparcia dla młodzieży oraz uczniów: wsparcie finansowe dla fundacji i stowarzyszeń młodzieżowych oraz projektów skierowanych do młodzieży, działających na rzecz walki z pandemią koronawirusa³⁸, wsparcie finansowe w postaci karty przedpłaconej na zakup macedońskich produktów i usług objęło także studentów studiów III stopnia³⁹, przeznaczono bony o wartości 30 tys. denarów macedońskich, wydawane przez Ministerstwo Edukacji i Nauki na szkolenia z branży IT oraz cyfryzacji, by poprawić ich konkurencyjność na rynku pracy, a także przeznaczono bony w wysokości 3 tys. denarów na zakup przyborów szkolnych dla rodzin o niskich dochodach⁴⁰.

Wkrótce podjęto decyzję o otwarciu przejść granicznych przy zastosowaniu środków ostrożności (negatywny test PCR⁴¹ lub 14-dniowa kwarantanna), a podczas sesji rządowej zmodyfikowano decyzję – od 26 VI otworzono wszystkie lądowe przejścia graniczne, bez wymagania negatywnych testów lub pozostałych dokumentów, a otwarcie lotnisk nastąpiło 1 VII⁴². Poluzowano ponadto restrykcje

ната и јавната потрошувачка на основите на солидарноста и социјалната сигурност [17 V 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217092> (20 VI 2021).

³⁷ *Од 63-тата седница на Владата: МВР и инспекторатите се задолжени да вршат засилени контроли во подрачјата со поголем број новозаболени од коронавирус; Донесена е Уредба за финансиска поддршка за зајакнување на конкурентноста; Утврдени мерки за оние што ќе одбијат решение за самоизолација или што даваат лажни информации [10 VI 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217640> (21 VI 2021).*

³⁸ *Од 65-тата седница на Владата: Остануваат во сила мерките со кои се ослободуваат од работните обврски родителите кои што имаат деца до 10-годишна возраст или активно четврто одделение; Моловите ќе работат до 22:00 часот; Владата нема да ја обжали пресудата на Стразбур што ја добија граѓаните за парното [12 VI 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217693> (21 VI 2021).*

³⁹ *Ibidem.*

⁴⁰ *Од 66-тата седница на Владата: Донесен е Протокол за непречен транзит на странски државјани низ територијата на Република Северна Македонија; Одобрени барањата на 476 компании со барања за поддршка во висина од 316.038.500 денари; Донесени уредбите за поддршка на учениците и студентите за дигитални вештини, за сместување и за студирање, и за училишен прибор [14 VI 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217707> (21 VI 2021).*

⁴¹ PCR – rekomendowane przez WHO do rozpoznawania infekcji wirusem SARS-CoV-2.

⁴² *Од 72-рата седница на Владата: Од петок, 26 јуни, се отвораат сите копнени гранични премини, а од 1 јули и аеродромите; Теретаните и вежбалните се отвораат од 26*

(w związku ze spadkiem liczby nowych zakażeń): zdjęto zakaz organizowania wydarzeń sportowych (miały być jednak nadal rozgrywane bez publiczności), otwarto sale gimnastyczne, centra handlowe miały być otwarte również w niedzielę, a punkty gastronomiczne mogły działać wewnątrz nich. Rząd podkreślał jednak w wielu wypowiedziach, że szykuje się na wzrost liczby zachorowań w sezonie jesiennym⁴³.

Wkrótce powyższe przepisy zmieniły się dla krajów regionu – zaostrzono środki wobec osób z Serbii, Kosowa, Czarnogóry oraz Bośni i Hercegowiny – wjeżdżając na terytorium Macedonii Północnej musieli oni przedstawić negatywny wynik testu oraz złożyć odpowiednie oświadczenie o miejscu zamieszkania i czasie pobytu⁴⁴. Takie działania zostały podjęte przez rząd po uprzednich rekomendacjach Komisji ds. Chorób Zakaźnych po dokonaniu przez nią analizy sytuacji epidemicznej w tych krajach.

W lipcu intensywnie skupiano się na zbliżających się wyborach parlamentarnych w kraju. Rząd wraz z instytucjami państwowymi podkreślał, że działania nad ustanowieniem protokołu umożliwiającego bezpieczne głosowanie: „Ścisły protokół i jego pełne wdrożenie to nasz obowiązek i odpowiedzialność, a my jesteśmy zobowiązani do zapewnienia obywatelom bezpiecznego środowiska, w którym mogą głosować” – podkreślał minister zdrowia, Venko Filipče⁴⁵. Poinformował także, że pracownicy służby zdrowia zostaną oddelegowani do pomocy w głosowaniu osobom na kwarantannie lub samoizolującym się. Wybory odbyły się 15 VII 2020 r. Podczas pandemii wydłużono pracę lokali wyborczych o 2 godziny, tak aby uniknąć stłoczenia obywateli. W wyborach najwięcej głosów zdobyła lewica – Socjaldemokratyczny Związek Macedonii (SDSM) – 35,9% głosów

јуни, а од истиот ден се дозволува работењето во внатрешниот дел на угостителските објекти; Моловите ќе работат и во неделите [24 VI 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217974> (21 VI 2021).

⁴³ *Zob. więcej: Подготовки за есенскиот бран: се формираат регионални „Ковид – центри” во 16 општини [13 VII 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218100> (23 VI 2021); Филипче: Се подготвуваат капацитети за есен – целосно е завршена инсталацијата за кислород во монтажната болница, ќе се поставува модуларна амбулантa до Клиниката за пулмологија [7 VII 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218061> (23 VI 2021); Филипче: Состојбата е стабилна, се подготвуваат дополнителни инфективни одделенија во сите општини и клинички болници за есен [29 VII 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218148> (23 VI 2021).*

⁴⁴ *Насоки за државјани на Србија, Косово, Црна Гора и Босна и Херцеговина, како и на дипломати, членовите на нивните семејства и на граѓани со двојно државјанство од овие држави за начинот на транзит и на регулиран привремен или постојан престој во Северна Македонија [10 VII 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218092> (26 VI 2021).*

⁴⁵ *Филипче: На денот на изборите ќе биде сосема безбедно да се гласа – строгиот протокол за изборите и негова целосна имплементација се наша должност и одговорност [7 VII 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218065> (26 VI 2021).*

(46 mandatów)⁴⁶, jednakże partia nie zdobyła samodzielnej większości w parlamencie. Jak już zostało wspomniane wcześniej, frekwencja wyborcza z powodu sytuacji epidemicznej była o 15,4 p.p. mniejsza niż w przedterminowych wyborach w 2016 r. i wyniosła 51,3% uprawnionych do głosowania – była najniższa w całej historii niepodległej Macedonii.

Początkiem jesieni odsetek nowych przypadków zaczął wzrastać. Minister wskazywał, że główną przyczyną jest nieprzestrzeganie zaleceń oraz wakacyjne poluzowanie środków i restrykcji:

Obywatele zapomnieli o znaczeniu przestrzegania środków i konsekwencji, jakie wszyscy ponosimy jeśli nie są przestrzegane. Lato już za nami, a wraz z nim nasz stabilny okres powoli dobiega końca. Okres jesienny to poważny alarm, że musimy nadal działać na rzecz ochrony zdrowia publicznego i systemu opieki zdrowotnej. (...) W związku z tą sytuacją już rozpoczęliśmy, a w najbliższych dniach będziemy dalej wzmacniać kontrole i zaostrzać środki i protokoły, które już obowiązują (...)⁴⁷.

Tempo zachorowań wzrastało, co spowodowało wprowadzenie nowych restrykcji, m.in.: zabroniono organizacji imprez okolicznościowych oraz zgromadzeń w gospodarstwach domowych (mogło przebywać w nich jednocześnie nie więcej niż domownicy plus 4 inne osoby), zabroniono urządzania zgromadzeń po 22:00 w przestrzeni publicznej – spotkać się mogły maksymalnie 4 osoby, na zewnątrz także należało nosić ochronę na usta oraz nos (wyjątkiem sport na świeżym powietrzu oraz w pomieszczeniach z zachowaniem odpowiedniego reżimu sanitarnego), wyjątkiem od noszenia ochrony osobistej były dzieci do 6 lat⁴⁸.

28 X Sejm przyjął nowelizację ustawy dotyczącej ochrony ludności przed chorobami zakaźnymi, która dokładnie wskazała jaki typ ochrony na usta i nos jest akceptowalny oraz w jakich okolicznościach jest on wymagany⁴⁹. Prawo przewidywało także kary za niestosowanie się do przepisów oraz regulowało kwestie dotyczące traktowania osób zarażonych.

Liczba nowych przypadków zakażeń rosła w dużym tempie i pod koniec października notowano ich już około tysiąca dziennie. Minister zdrowia podkreślał,

⁴⁶ M. Szpala, *Macedonia Północna: wyborczy remis ze wskazaniem na partię rządzącą* [24 VII 2020], <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-07-24/macedonia-polnocna-wyborczy-remis-ze-wskazaniem-na-partie-rzadzaca> (28 VI 2021).

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Филипче: Мора сите максимално сериозно да пристапиме кон претстојниот период – Препорачани нови мерки за спречување на понатамошно ширење на ковид-19 вирусот [8 X 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218629> (28 VI 2021).

⁴⁹ Закон за Изменување и Дополнување на Законот за Заштита на Населението од Заразни Болести, <http://healthrights.mk/pdf/Zakoni/2021/03.2021> Закон за изменување и дополнување на законот за заштита на населението од заразни болести, Службен Весник бр. 257/2020 (30 VI 2021).

że sytuacja jest krytyczna, a szpitale działają w maksymalnym wymiarze możliwości. Dnia 9 XI 2020 r. przedstawiciel Republiki Północnej Macedonii – premier Zoran Zaew spotkał się na konferencji internetowej z inicjatywy tzw. „Mini-Schengen” z prezydentem Serbii Aleksandarem Vučićem, premierem serbskim Aną Brnabić oraz premierem Albanii Edi Ramą, podczas której podpisano memorandum dotyczącego ścisłej współpracy w zakresie walki z COVID-19⁵⁰. Na spotkaniu byli obecni także ministrowie zdrowia.

Macedoński premier podkreślał, że podpisany dokument ma zacieśnić współpracę krajów, zwłaszcza podczas walki z pandemią, ponieważ utworzenie „zielonych korytarzy” dla obywateli oraz przedsiębiorców ułatwi ich przepływ pomiędzy państwami⁵¹. Podkreślano także, że państwa sygnatariusze mają się wspierać w przypadkach przeciążeń systemów zdrowotnych, a dla ich obywateli oznaczało to darmowe leczenie w przypadku konieczności leczenia w którymś z państw będących częścią memorandum. „Są to chwile solidarności, trzeźwego myślenia i wsparcia, które sobie dajemy” – podkreślił szef macedońskiego rządu⁵². W podobnym tonie o dokumencie wypowiadali się także przedstawiciele serbscy oraz albańscy.

Liczba zakażonych wciąż rosła – codziennie potwierdzano średnio ponad tysiąc przypadków nowych zakażeń. Strona rządowa intensyfikowała wówczas poszerzanie możliwości służby zdrowia w celu walki z pandemią i uniknięcia jej niewydolności⁵³. Przystąpiono także do budowy centrum Covid-19, szpitala modułowego⁵⁴ w Gawgeliji o powierzchni 400 m². W grudniu został on oddany do użytku, przystąpiono także do podobnych przedsięwzięć w Štipie, Kichevie, Strudze, Bitoli i Strumicy⁵⁵. Podobny szpital modułowy powstał już wcześniej, w kwietniu 2020 r., przy Klinice Chorób Zakaźnych w Skopje (został on później przeniesiony do Ilinden).

⁵⁰ *Заев по поттишувањето на меморандумот за соработка во услови на КОВИД-19: Ова се моменти на солидарност, на трезвено размислување и на поткрепа која си ја даваме меѓусебно* [9 XI 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218710> (30 VI 2021).

⁵¹ *North Macedonia, Albania and Serbia signed a memorandum to fight coronavirus* [9 XI 2020], <https://europeanwesternbalkans.com/2020/11/09/north-macedonia-albania-and-serbia-signed-a-memorandum-to-fight-coronavirus/> (30 VI 2021).

⁵² *Заев по поттишувањето...*, *op.cit.*

⁵³ *Zob. więcej: Средбата на министерот Филипче со сопствениците на три приватни болници* [20 XI 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218905> (30 VI 2021); *Филипче се сретна со директорите на повеќе клиники и ГОБ 8 Септември* [22 XI 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218949> (30 VI 2021); *Филипче: Приватните болници ја опремуваат болницата „Мала Богородица”, лекувањето таму на терет на државата* [22 XI 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218963> (30 VI 2021).

⁵⁴ Szpital modułowy – szpital stworzony z gotowych elementów konstrukcyjnych, ich zaletą jest szybkość powstawania.

⁵⁵ *Policy responses for North Macedonia: Physical Infrastructure*, <https://www.covid19health-system.org/countries/northmacedonia/livinghit.aspx?Section=2.1%20Physical%20infrastructure&Type=Section> (30 VI 2021).

Dnia 23 XI Rząd Republiki Północnej Macedonii zdecydował o wprowadzeniu na terytorium kraju stanu kryzysowego. Ustawa⁵⁶ umożliwiła rządowi większą możliwość w zarządzaniu zasobami, administracją państwową oraz samorządową, decydowanie o wsparciu wojsk, a także wykorzystywanie zasobów przedsiębiorstw, instytucji i usług, które mogą mieć szczególne znaczenie w walce z kryzysem, ale także, w uzasadnionych przypadkach zasobów obywateli i osób prawnych.

Minister zdrowia poinformował wkrótce, że przygotowania do uzyskania szczepionek, ich przechowywania i szczepienia społeczeństwa przebiegają dynamicznie. Macedonia Północna zdywersyfikowała potencjalne źródła dostaw szczepionek w przyszłości – systemem COVAX⁵⁷, poprzez Unię Europejską oraz bezpośrednimi umowami z koncernami Pfizer oraz Astra Zeneca, chińskim Sinofarmem oraz z rosyjskim dostawcą Sputnika V. Minister podkreślał także rolę UNICEF’u w pomocy w zawieraniu kontraktów oraz transporcie szczepionek do kraju.

Szczyt zakażeń w jesiennej fali koronawirusa przypadł na połowę grudnia, po którym liczba aktywnych przypadków zaczęła spadać. Apelowano także o zachowanie bezpieczeństwa i ograniczanie wspólnych spotkań w celu świętowania Nowego Roku. Prowadzono także kampanię „Świętuj Odpowiedzialnie”, która skupiła się na przedstawieniu nowych restrykcji, obowiązujących od 18 XII 2020 do 20 I 2021 r.⁵⁸. Ograniczenia odnosiły się m.in. do skrócenia godzin pracy placówek gastronomicznych, zakazu organizowania obchodów Nowego Roku, zalecenia dla wspólnot religijnych czy zakazu wychodzenia z domu bez wyraźnej konieczności po godzinie 18:00. „Każdy jest powołany do odpowiedzialności, aby nie wywołać nowej fali – właśnie teraz, gdy jesteśmy u progu masowych szczepień, po których cały świat oczekuje powrotu normalności. Wzywam do wznoszenia się ponad indywidualne interesy osobiste” – powiedział macedoński premier⁵⁹.

Na przełomie 2020 i 2021 r., Macedonia Północna skupiła się na rozszerzaniu czwartego pakietu ekonomicznego, mającego na celu złagodzenie ekonomicznych skutków pandemii, m.in. rozszerzono kategorie grup, do których kierowane było wsparcie czy zdecydowano o przekazaniu jednorazowego wynagrodzenia pieniężnego dla pracowników służby zdrowia. Jednocześnie zapowiedziano pracę

⁵⁶ *Закон за Управување со Кризи*, „Службен весник” 2005, бр. 29; 2011, бр. 36; 2014, бр. 41; 2015, бр. 104; 2016, бр. 39; 2018, бр. 83.

⁵⁷ COVAX – globalna inicjatywa zrzeszająca koncerny farmaceutyczne, mająca na celu zapewnienie szczepionek przeciwko Covid-19. Jej głównym celem jest przyspieszenie ich opracowywania i dystrybucji oraz sprawiedliwy dostęp do nich na świecie.

⁵⁸ *Заев – Филипче: Празнувај одговорно, да го чуваме здравјето додека ја чекаме вакцината против КОВИД-19* [15 XII 2020], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/219399> (30 VI 2021).

⁵⁹ *Ibidem*.

nad piątym pakietem ekonomicznym, który uzupełnić miał rozwiązania swojego poprzednika⁶⁰.

Ministerstwo Zdrowia oraz Ministerstwo Edukacji i Nauki podjęły decyzję o utrzymaniu dotychczasowego sposobu edukacji w kraju – miały one nadal odbywać się zdalnie, jedynie klasy I-III szkół podstawowych mogły fizycznie uczęszczać na zajęcia z zachowaniem reżimu sanitarnego, uwzględniając możliwości szkół do realizacji takich planów oraz zgód rodziców uczniów. Przewidywano, że zmiana sposobu nauczania będzie możliwa jedynie przy utrzymaniu tendencji spadkowej, a sytuacja epidemiczna będzie ustabilizowana.

Na początku 2021 r. zostało podjęte porozumienie ws. dostaw szczepionek pomiędzy firmą Pfizer oraz Republiką Północnej Macedonii. Ustalono, że kraj otrzyma 800 tys. dawek szczepionki, które miały zacząć docierać w lutym i trwać do końca 2021 r.⁶¹. Pod koniec stycznia Macedonia Północna zawarła porozumienie z Republiką Serbii dotyczące importu 8 tys. dawek szczepionki Pfizera do kraju. Następnie rząd macedoński podjął także kroki w sprawie zakupu dodatkowych 200 tys. pojedynczych dawek szczepionki przeciwko Covid-19 (poza mechanizmem COVAX, który zapewnić miał 833 tys. dawek).

Zgodnie z planami zawartymi w systemie COVAX poinformowano rząd macedoński, że pierwsze dostawy szczepionek Astra Zeneca będą miały miejsce w marcu. Jednocześnie powiadomiono, że szczepionki Pfizera otrzymało początkowo jedynie 18 uczestników programu, dlatego też zaplanowane na luty dostawy szczepionki tego koncernu z systemu nie doszły do skutku. W związku z powyższym, Macedonia Północna przewidziała korzystanie także z innych mechanizmów kupna szczepionek. Co więcej, zaakceptowano w parlamencie poprawki do ustawy o lekach i wyrobach medycznych, które dotyczyły rejestracji szczepionek w kraju, a w związku z tym ułatwienia ich importu. Wkrótce zawarto umowę o zakup chińskiej szczepionki koncernu Sinofarm, który miał dostarczyć do kraju 200 tys. dawek⁶².

Macedonia Północna przystąpiła do realizacji programu szczepień. W marcu zaczęły docierać kolejne dostawy – z Republiki Serbii dawki Pfizera oraz szczepionki od rosyjskiego producenta – Sputnik V. Dla efektywniejszego działania opracowano Narodowy Plan Szczepień przeciwko Covid-19, zakładając trzy fazy jego realizacji. W pierwszej z nich planowane było zaszczepienie pracowników służby zdrowia, którzy walczą z pandemią na pierwszej linii oraz osób starszych powyżej 70 roku życia. Kolejna grupa obejmowała osoby powyżej 65 roku życia, osoby w wieku 18-65 lat z chorobami lub schorzeniami, które mogą powo-

⁶⁰ *The COVID-19 Crisis...*

⁶¹ *Северна Македонија добива 800.000 дози од Фајзер, 5850 стигаат во февруари* [4 I 2021], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/219799> (4 VII 2021).

⁶² *Министерот Филипче го потпиша договорот за набавка на кинеската вакцина* [8 II 2021], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/220203> (4 VII 2021).

dować wyższe ryzyko zakażenia i powikłania, pracowników służby zdrowia, w tym farmaceutów, dentystów i inny personel medyczny, pracowników służb mundurowych – policji oraz wojska, polityków, dziennikarzy, pracowników mediów oraz pracowników oświaty. Trzecia faza szczepień objąć miała wszystkie pozostałe osoby. Podkreślano, że szczepienie nie jest obligatoryjne, a obywatele, którzy chcą się zaszczepić muszą zgłosić się sami, np. poprzez specjalną stronę www.vakcinacija.mk.

Przyjęto także piąty pakiet ekonomiczny przeznaczony zarówno dla obywateli, jak i przedsiębiorców, na który przeznaczono 9,7 mld denarów. Pakiet bazował na poprzednich i zawierał w sobie takie inicjatywy jak wsparcie wynagrodzeń dla pracowników, ulgi dla nadawców radiofonii i telewizji, przedłużenie możliwości odroczenia podatku od osób fizycznych, bony dla klubów sportowych, zniesienie lub obniżenie stawek celnych na poszczególne produkty wyznaczone w pakiecie czy wsparcie finansowe dla przedsiębiorców romskich w specjalnym programie⁶³.

Ze względu na rosnącą liczbę zachorowań wiosną 2021 r. rząd macedoński zdecydował się wprowadzić ponowny zakaz przemieszczania się w godzinach od 22:00 do 5:00 rano dnia następnego. Okres ten miał obowiązywać od 10 do 22 III 2021 r.⁶⁴. Zakaz ten został przedłużony na 56. sesji rządowej do kwietnia⁶⁵. Minister zdrowia stwierdził, że jest to najsilniejsza jak dotąd fala zachorowań. Dnia 31 III 2021 r. potwierdzono rekordową liczbę nowych przypadków zakażeń – 1511⁶⁶.

Na konferencji prasowej początkiem kwietnia premier Zaev przedstawił szereg nowych restrykcji wchodzących w życie, m.in. przedłużono zakaz przemieszczania się w godzinach 20:00 do 5:00 rano dnia następnego (z wyjątkami), gastronomia działająca jedynie na dostawy, zamknięcie siłowni i klubów fitness, zakaz organizacji szkoleń, seminariów itp., przedłużenie zakazu zgrupowań powyżej 4 osób itp. „To największe obciążenie systemu opieki zdrowotnej w kraju od początku pandemii” – podsumował premier⁶⁷.

Wprowadzono także poprawki do godziny policyjnej – zaczęła obowiązywać od 21:00 do 5:00 rano dnia następnego. Wyjątkami od zakazu były wieczory

⁶³ *Заев: Пред нас е стабилна и развојна економија – го донесовме петтиот пакет економски мерки во вредност од 160 милиони евра* [16 III 2021], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/220353> (8 VII 2021).

⁶⁴ *Владата донесе одлука за забрана за движење во временски период од 22:00 часот до 05:00 часот наредниот ден од 10 до 22 март 2021 година* [9 III 2021], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/220656> (8 VII 2021).

⁶⁵ *Владата донесе одлука да продолжи актуелната забрана и посебен режим за движење до 6 април* [22 III 2021], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/220869> (10 VII 2021).

⁶⁶ <https://news.google.com/covid19/map?hl=en-US&mid=%2Fm%2F0bjv6&gl=US&ceid=US%3Aen> (10 VII 2021).

⁶⁷ *Заев: Да се исправиме најсериозно и најодговорно и да се заштитиме себеси, нашите најблиски и да им помогнеме на здравствените работници да спасуваат животи* [5 IV 2021], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/221083> (10 VII 2021).

święteczne, tj. 1 V (Święto Pracy) oraz 2 V (Wielkanoc), a także wieczór z 12 na 13 V (zakończenie Ramadanu). Udostępniono także miejsca zewnętrzne w lokalach gastronomicznych oraz umożliwiono organizację w nich imprez okolicznościowych. Lokale te mogły działać do 20:30. Nowe restrykcje obowiązywać miały do 15 V 2021 r. Jednakże, z racji znaczącego spadku zachorowań oraz zgonów, rząd podjął decyzję o złagodzeniu środków zapobiegawczych i skrócił godzinę policyjną, która od 5 V miała obowiązywać od 23:00 do 5:00 dnia następnego.

Począwszy od czerwca 2021 r. nastąpiło kolejne odprężenie: zniesiono obowiązek zasłaniania ust i nosa na zewnątrz (obowiązek występował jedynie w większych zgromadzeniach), dopuszczono publiczność do udziału w wydarzeniach sportowych (30% obłożenia obiektów) z zachowaniem reżimu sanitarnego, zniesiono zakaz zgromadzeń większych niż 4 osoby, umożliwiono organizację imprez okolicznościowych do 100 osób (zachowując jednak pewne restrykcje, tj. mniej niż 50% wypełnienia pomieszczeń, odstępy, maksymalnie 6 osób przy jednym stole, reżim sanitarny)⁶⁸. Godzina policyjna została przedłużona do 15 VI i obowiązywała w godzinach 0:00 do 4:00⁶⁹. Od 16 VI godzina ta została zniesiona, a zgodnie z zaleceniami Komisji zniesiono także ograniczenia na imprezach okolicznościowych, zezwolono na organizację koncertów i imprez na świeżym powietrzu oraz w barach i klubach (nie więcej niż 50% maksymalnej pojemności lokali, ale nie więcej niż tysiąc osób)⁷⁰. Decyzje tłumaczono faktem, iż sytuacja epidemiczna jest stabilna i można sobie pozwolić na takie poluzowanie.

Nastroje społeczne w dobie pandemii COVID-19

Pandemia Covid-19 wpłynęła w znaczący sposób na nastroje panujące wśród społeczeństwa. Według sondaży, np. Institute for Strategic Dialogue, respondenci w większości od początku pojawienia się pandemii są sceptycznie nastawieni, zarówno do samego pochodzenia wirusa, jak i do szczepień⁷¹. Wśród odpowiedzi na pytanie o jego genezę pojawiają się m.in. takie jak: kara od Boga, wirus skonstruowany przez ludzi, który został uwolniony z laboratorium, międzynarodowy

⁶⁸ Главниот координативен КОВИД-19 кризен штаб ги прифати препораките на Комисијата за заразни болести за олабавување на мерките, почнувајќи од 1 јуни 2021 година [31 V 2021], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/221906> (10 VII 2021).

⁶⁹ Од 75-тата седница на Владата: Се укинува носењето заштитна маска на отворено и други ограничувања [2 VII 2021], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/221936> (10 VII 2021).

⁷⁰ Главниот координативен КОВИД-19 кризен штаб ги прифати препораките на Комисијата за заразни болести за олабавување на мерките [14 VI 2021], <https://koronavirus.gov.mk/vesti/222136> (10 VII 2021).

⁷¹ S.J. Marusic, *COVID-19 Theories Rampant in North Macedonia, Survey Shows* [26 III 2021], <https://balkaninsight.com/2021/03/26/covid-19-theories-rampant-in-north-macedonia-survey-shows/> (10 VIII 2021).

spisek, naturalna przyczyna ewolucji wirusa czy pandemia spowodowana wpływem sieci 5G⁷². Wielu badanych stwierdza także, że dobrowolnie nie zaszczepi się przeciwko wirusowi. Mówi się także o wzroście mowy nienawiści oraz ogólnego niezadowolenia z poczynań rządowych. Bardzo często w mediach społecznościowych pojawiały się dezinformacje na temat aktualnej sytuacji pandemicznej czy leków. Świat globalnie zmagął się z tzw. infodemią⁷³, co nie ominęło także Macedonii Północnej, którą załapała masa fake newsów. W konsekwencji, na Facebooku pojawiły się opinie, że kraj ten jest jednym z czołowych państw, z którego „internetowe trolle” szerzą dezinformację⁷⁴.

Zgodnie z sondażem przeprowadzonym przez firmę Indago w marcu 2021 r., prawie połowa respondentów nie została jeszcze zaszczepiona, a 28% z nich stwierdziło, że na pewno nie będą się szczepić⁷⁵. Co więcej, wśród badanych (1100 osób) tylko 44% uważało, że organy ds. zdrowia radzą sobie z pandemią. Podobne wnioski wysunięto w sondażach Institute for Strategic Dialogue oraz Macedońskiego Centrum Współpracy Międzynarodowej. Wykazano w nich, że trend nieufności związanej z pandemią (składający się z różnych czynników: edukacji, ignorancji, szerzących się w mass mediach dezinformacji czy podejrzliwości co do działań organów państwowych) wzmacnia się.

W związku z szeregiem restrykcji oraz dostosowywaniem się rządów do trwających sytuacji, wzmożło się także napięcie etniczne i religijne, np. w mediach pojawiło się stwierdzenie, że Albańczycy są główną grupą, która skorzystała z bonów pomocowych od rządu macedońskiego, co wywołało oburzenie wśród społeczeństwa⁷⁶. Za mowę nienawiści można także uznać post członkini Macedońskiej Akademii Nauk, Katicy Kulavkovej na Twitterze: „Cenę współistnienia płacimy [poświęceniem naszego] życiem”⁷⁷. Uznano powyższego tweeta za szerzenie

⁷² *Ibidem*.

⁷³ Infodemia według WHO to „pandemia” informacji na świecie, w tym fałszywych newsów, wprowadzających zamieszanie oraz chaos w dobie epidemii. Taka sytuacja doprowadza do ryzykownych zachowań, które mogą mieć wpływ na zdrowie i życie społeczeństw, a także doprowadzają do zaniku zaufania dla służb zdrowia i organizacji walczących z epidemią, co w konsekwencji może wydłużyć jej trwanie i wzmocnić jej szkodliwość. Zob. więcej: *Infodemic*, https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1 (10 VIII 2021).

⁷⁴ A. Musliu, *COVID-19 has Worsened Hate Speech in North Macedonia* [3 IX 2020], <https://balkaninsight.com/2020/08/03/covid-19-has-worsened-hate-speech-in-north-macedonia/> (10 VIII 2021).

⁷⁵ A.M. Gjorgjioska, *North Macedonia social briefing: Public perceptions and attitudes towards the COVID-19 vaccination process*, China – CEE Institute, [V] 2021, vol. 40, no. 3(MK), https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2021/06/2021s05_North-Macedonia.pdf (10 VIII 2021).

⁷⁶ A. Musliu, *op.cit.*

⁷⁷ *Macedonian Academician Katica Kulavkova publishes tweet promoting hate speech, then deletes it within few hours* [7 VI 2020], <https://meta.mk/en/macedonian-academician-katica-kulavkova-publishes-tweet-promoting-hate-speech-then-deletes-it-within-few-hours/> (10 VIII 2021).

narracji nacjonalistycznych i szowinistycznych, zgodnych z pojawiającymi się w państwie twierdzeniami, jakoby winę za rozprzestrzenianie się koronawirusa ponoszą mniejszości narodowe, etniczne i religijne. Niedługo po jego opublikowaniu, zniknął on z tablicy Kulavkovej i pojawił się nowy z twierdzeniem, iż nie był on nawiązaniem do sytuacji etnicznej w Macedonii Północnej⁷⁸. Mimo powyższego stwierdzenia, profil został dezaktywowany na portalu.

Kolejnym przypadkiem wzmożenia napiętych stosunków w społeczeństwie stała się godzina policyjna ogłoszona podczas świąt, która wzmogła pogląd o pochodzeniu wirusa głównie od mniejszości religijnych, przede wszystkim od muzułmanów.

Podsumowanie

Covid-19 stał się od końca 2019 r. znaczącym zagrożeniem o zasięgu globalnym. Kryzys ten, największy w najnowszej historii świata, wykazał znaczne słabości i nierówności systemowe. Państwa walczą z rozprzestrzenianiem się wirusa na wszelkie możliwe sposoby.

W Macedonii Północnej przygotowania do nadejścia wirusa rozpoczęły się jeszcze w styczniu 2020 r., przed potwierdzeniem jakiegokolwiek przypadku w kraju. Rząd wówczas bardzo intensywnie skupiał się na jak najmocniejszym zabezpieczeniu zasobów i mocy przerobowych służby zdrowia oraz maksymalnego ograniczenia rozprzestrzenienia się choroby. Skupiono się na samoizolacji, śledzeniu ognisk zakażeń, ograniczeniu ruchu ludności i narzuceniu utrzymywania dystansu. W kolejnych fazach skupiono się także na aspektach wsparcia dla obywateli oraz przedsiębiorców, a także planach naprawczych w perspektywach krótko-, średnio- i długoterminowych.

Obecnie trudno jest ocenić pokłosie pandemii dla społeczeństwa i gospodarki macedońskiej, ponieważ walka z koronawirusem nie dobiegła jeszcze końca, nie sposób także w pełni ocenić dotychczas podjętych kroków w celu minimalizowania jej skutków. Można już jednak zauważyć, że kryzys wpłynie negatywnie na to co Macedonia Północna zdążyła osiągnąć przed jego wybuchem, tzn. zmniejszenie bezrobocia czy ubóstwa wśród społeczeństwa. Ponadto, liczne restrykcje i ograniczenia, przede wszystkim zamknięcie poszczególnych branż, tj. branża gastronomiczna, hotelarska, turystyczna czy handlowa czy ograniczenia w produkcjach w fabrykach, wprowadzane na przestrzeni stycznia 2020 do czerwca 2021 r., spowodowały spadek popytu i konsumpcji, a także spadek inwestycji biznesowych, zarówno zagranicznych, jak i krajowych.

Konsekwencje społeczne także wydają się być znaczące – system edukacji nie był przygotowany na kształcenie na odległość, brak infrastruktury, przeszkolenia

⁷⁸ *Ibidem*.

technicznego i cyfrowego uczniów oraz nauczycieli spowodował znaczne ograniczenie możliwości zdalnego nauczania. Do powyższych aspektów dochodzą także problemy z dostępem do sprzętu komputerowego oraz Internetu uczniów z biedniejszych rodzin. Reasumując, czynniki te z pewnością mogą odbić się w przyszłości negatywnie na rynku pracy oraz konkurencyjności młodych ludzi.

W środkach podejmowanych przez rząd Macedonii Północnej na przestrzeni stycznia 2020 – czerwca 2021 r. wyróżnić można kilka obszarów działań:

- 1) Zabezpieczanie systemu opieki zdrowotnej:
 - a) zwiększanie możliwości służby zdrowia i zabezpieczanie miejsc dla potencjalnych pacjentów, np. poprzez budowę szpitali modułowych;
 - b) wprowadzanie restrykcji ograniczających rozprzestrzenianie się koronawirusa, np. poprzez nakaz zasłaniania ust i nosa czy utrzymywania dystansu społecznego;
 - c) zarządzanie na wszystkich poziomach służby zdrowia (publicznej i prywatnej, podstawowej oraz specjalistycznej), np. poprzez spotkania z dyrektorami i kierownikami szpitali i klinik i wspólne opracowywanie planów działań;
 - d) nie dopuszczanie do przeciążenia szpitali, np. poprzez nakazy kwarantanny dla poszczególnych grup i monitorowanie przestrzegania samizolacji;
 - e) mobilizacja funduszy na rzecz walki z Covid-19;
 - f) współpraca zagraniczna z państwami oraz organizacjami międzynarodowymi, np. z Serbią (przekazanie szczepionek czy podpisanie memorandum o współpracy w walce z chorobą), Węgrami (przekazanie szczepionek), Szwajcarią (budowa szpitali modułowych), WHO (np. dofinansowania do sprzętów dla macedońskich szpitali), UNICEF'em czy ONZ (np. współpraca w ramach przekazywania paczek z żywnością oraz środkami dezynfekującymi dla rodzin najbardziej potrzebujących);
 - g) Narodowy Program Szczepień.
- 2) Inicjatywy społeczne:
 - a) skupienie na wrażliwych na kryzys pandemiczny grupach, np. wsparcie finansowe dla młodzieży, szkolenia z zakresu IT dla młodzieży dla poprawy konkurencyjności na rynku pracy, zwolnienie z obowiązków służbowych osób z niepełnosprawnościami, wsparcie finansowe dla rodziców;
 - b) próby reformy edukacji w dobie pandemii koronawirusa – np. utworzenie platformy e-learningowej (z licznymi problemami technicznymi), dofinansowania dla rodzin ubogich w celu zakupu dostępu do Internetu oraz sprzętu niezbędnego do zdalnej nauki;
 - c) udzielanie wsparcia psychologicznego dla wielu grup, np. z niepełnosprawnościami, osób starszych czy osób dotkniętych przemocą domową.

- 3) Aspekty ekonomiczne:
 - a) stymulowanie gospodarki i zatrudnienia, np. dofinansowania do wynagrodzeń pracowników, aktywowanie kart przedpłaconych na zakup macedońskich towarów i usług, bony turystyczne;
 - b) ochrona pracowników w miejscu pracy;
 - c) wprowadzenie pięciu pakietów ekonomicznych w celu wsparcia obywateli i przedsiębiorców;
 - d) ulgi podatkowe, odroczenia płatności, tworzenie specjalnych linii kredytowych 0% dla przedsiębiorców;
 - e) zawieszenie egzekucji komorniczych na czas trwania stanu wyjątkowego,
- 4) Współpraca międzynarodowa:
 - a) spotkania na szczeblu regionalnym, np. konferencja z inicjatywy „Mini-Schengen”;
 - b) usprawnianie procedur przemieszczania się przedsiębiorców i obywateli, np. poprzez tworzenie tzw. zielonych korytarzy;
 - c) współpraca bilateralna i multilateralna na rzecz walki z koronawirusem – np. z Serbią (np. przekazanie szczepionek), Bułgarią (przekazanie szczepionek), Francją (przekazanie sprzętu do ochrony osobistej dla personelu medycznego) czy Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi (sprzęt medyczny) itp.;
 - d) współpraca z organizacjami międzynarodowymi, np. z WHO (dofinansowania na sprzęt medyczny), Bankiem Światowym (pożyczki) czy UNICEF (dystrybucja paczek dla rodzin ubogich).

Po prawie 1,5-letnich zmaganiach Macedonii Północnej z wirusem Covid-19, przyszłość nadal jest niepewna. Mimo iż obecnie zachorowalność oraz liczba zgonów znacznie spadła, a szczepienia ludności odbywają się dynamicznie, coraz to nowe mutacje koronawirusa wzbudzają niepokój oraz stawiają pytania o dalsze warunki życia społeczeństw, nie tylko w samej Macedonii Północnej, ale także na całym świecie. Mimo iż pandemia wydaje się na ten moment ustępować, władze macedońskie muszą być świadome konieczności ciągłego łagodzenia skutków kryzysu, które dopiero pojawią się w przyszłości, by nie dopuścić do cofnięcia się tego, co kraj zdołał osiągnąć poprzez dążenie do wejścia w strukturę euroatlantyckie. Władze muszą także reagować na wzmacniające się negatywne odczucia w stosunku do radzenia sobie kraju z rozprzestrzeniającą się chorobą czy brak zaufania do programu szczepień oraz samych szczepionek, a także o nasileniu się narracji nacjonalistycznych oraz szowinistycznych, które prowadzą do wzrostu napięcia w społeczeństwie. Warto równocześnie zaznaczyć, że Macedonia, jako państwo młode i rozwijające się musi dywersyfikować źródła walki z koronawirusem o inicjatywy oraz pomoc międzynarodową, ponieważ wykorzystanie jedynie krajowych środków mogłoby spowodować wydłużenie się epidemii.

Abstract

Diana Mazepa

Government initiatives of the Republic of North Macedonia during coronavirus pandemic – selected issues

The end of 2019 brought reports of a new disease emerging in China. At the end of the year, the first SARS-CoV-2 infections were recorded in the Hubei province, and in January it began to appear in other regions of the world, including Europe. On 11 III 2020, the World Health Organization (WHO) declared the new disease as a pandemic.

The coronavirus highlighted the vulnerabilities and imperfections of state systems regardless of latitude and world position. In order to deal with the spreading virus and at the same time to prevent economic and social collapses, states imposed numerous restrictions on citizens. North Macedonia was also in the same situation, and the purpose of this article is to present the situation in the context of government initiatives taken in the period from January 2020 to June 2021.

Keywords: The Republic of North Macedonia, pandemic, coronavirus, SARS-CoV-2, Covid-19

References

- 30.000 deca od semejstva vo socijalen rizik dobija besplaten internet za sledenje na onlajn nastava, 7 IV 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/214698>.
- Apostolov, V., *School's Out: How Pandemic Derailed North Macedonia's Education*, 1 X 2020, <https://balkaninsight.com/2020/10/01/schools-out-how-pandemic-derailed-north-macedonias-education/>.
- Ademi: *Uchenicite kje uchat od doma do 10 juni, maturantite se osloboduvaat od polaganje matura*, 1 V 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/216613>.
- Deneska se registrirani 26 novi sluchai na KOVID-19 – Vкупnata brojka na dijanosticirani e 155.866 – Ozdraveni se 8 pacienti – Nema pochinati lica, 15 VII 2021, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/222367>.
- Filipche: *Bez Panika, Ama Od Utre Preventivni Merki Protiv Koronavirusot*, 26 I 2020, <https://www.slobodnaevropa.mk/a/30397586.html>.
- Filipche: *Ispolnuvame Sè SHto Bara SZO Od Nas, Kompletno Sme Podgotveni Za Korona Virusot*, 5 II 2020, <https://meta.mk/filipche-ispolnuvame-s%d1%90-shto-bara-szo-od-nas-kompletno-sme-podgotveni-za-korona-virusot/>.

- Filipche: Mora site maksimalno seriozno da pristapime kon pretstojniot period – Preporachani novi merki za sprechuvanje na ponatamoshno shirenje na ko-vid-19 virusot*, 8 X 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218629>.
- Filipche: Na denot na izborite kje bide sosema bezbedno da se glasa – strogiot protokol za izborite i negova celosna implementacija se nasha dolzhnost i odgovornost*, 7 VII 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218065>.
- Filipche So Eden Apel: Site Treba Da Se Odnosuvame Odgovorno*, 26 II 2020, <https://www.brif.mk/video-filipche-so-eden-apel-site-treba-da-se-odnosuvame-odgovorno>.
- Gjorgjioska, A.M., *North Macedonia social briefing: Public perceptions and attitudes towards the COVID-19 vaccination process*, China – CEE Institute, vol. 40, no. 3(MK), https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2021/06/20-21s05_North-Macedonia.pdf.
- Glavniot koordinativen KOVID-19 krizen shtab gi prifati preporakite na Komisijata za zarazni bolesti za olabavuvanje na merkite, pochnuvajkji od 1 juni 2021 godina*, 31 V 2021, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/221906>.
- Glavniot koordinativen KOVID-19 krizen shtab gi prifati preporakite na Komisijata za zarazni bolesti za olabavuvanje na merkite*, 14 VI 2021, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/222136>.
- HK: Vonrednata sostojba ne smee da bide paravan za krshenje na chovekovite prava*, 23 III 2020, <https://360stepeni.mk/hk-vonrednata-sostojba-ne-smee-da-bide-paravan-za-krshene-na-chovekovite-prava/>.
- <https://covid19.who.int/region/euro/country/mk>.
- <https://news.google.com/covid19/map?hl=en-US&mid=%2Fm%2F0bjv6&gl=US&ceid=US%3Aen>.
- Infodemic*, https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1.
- Konstytucja Republiki Macedonii*, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/macedonia.html>.
- Macedonian Academician Katica Kulavkova publishes tweet promoting hate speech, then deletes it within few hours*, <https://meta.mk/en/macedonian-academician-katica-kulavkova-publishes-tweet-promoting-hate-speech-then-deletes-it-within-few-hours>.
- Marusic, S.J., *COVID-19 Theories Rampant in North Macedonia, Survey Shows*, <https://balkaninsight.com/2021/03/26/covid-19-theories-rampant-in-north-macedonia-survey-shows/>.
- Ministerot Filipche go potpisha dogovorot za nabavka na kineskata vakcina*, 8 II 2021, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/220203>.
- Musliu, A., *COVID-19 has Worsened Hate Speech in North Macedonia*, <https://balkaninsight.com/2020/08/03/covid-19-has-worsened-hate-speech-in-north-macedonia/>.

- MTSP: Majkite da bidat spokojni, porodilnoto otsustvo im trae do zavrshuvanjeto na vremenite merki, zashtitata na decata ni e prioritet*, 22 V 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217239>.
- MTSP: Obezbeduvame higijenski paketi za semejstvata shto zhiveat vo supstandardni uslovi*, 20 III 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/211426>.
- MTSP: Punktovite za bezdomni lica funkcioniraat, vo sorabotka so Crven Krst se delat zashtitni maski i sredstva za dezinfekcija za bezdomnicite*, 15 III 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/210747>.
- Nasoki za drzhavjani na Srbija, Kosovo, Crna Gora i Bosna i Hercegovina, kako i na diplomati, chlenovite na nivnite semejstva i na gragjani so dvojno drzhavjanstvo od ovie drzhavi za nachinot na tranzit i na reguliran privremen ili postojan prestoj vo Severna Makedonija*, 10 VII 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/218092>.
- North Macedonia, Albania and Serbia signed a memorandum to fight coronavirus*, 9 XI 2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/11/09/north-macedonia-albania-and-serbia-signed-a-memorandum-to-fight-coronavirus/>.
- North Macedonia confirms first case of coronavirus*, 26 II 2020, <https://www.reuters.com/article/us-china-health-north-macedonia-idUSKCN20K2G8>.
- North Macedonia declares state of emergency over coronavirus outbreak*, 18 III 2020, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-north-macedonia-idUSKBN215358>.
- North Macedonia: New state of emergency and additional curfew hours announced amid COVID-19 pandemic May 15 /update 8*, 16 V 2020, <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/342751/north-macedonia-new-state-of-emergency-and-additional-curfew-hours-announced-amid-covid-19-pandemic-may-15-update-8>.
- North Macedonia postpones April 12 election over coronavirus*, 17 III 2020, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-north-macedonia-el-idUSKBN2142NB>.
- Od 63-tata sednica na Vladata: MVR i inspektoratite se zadolzheni da vrshat zasileni kontroli vo podrachjata so pogolem broj novozaboleni od koronavirus; Donesena e Uredba za finansiska poddrshka za zajaknuvanje na konkurentnost; Utvrdeni merki za onie shto kje odbijat reshene za samoizolacija ili shto davaat lazni informacii*, 10 VI 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217640>.
- Od 65-tata sednica na Vladata: Ostanuvaat vo sila merkite so koi se osloboduvaat od rabotnite obvrski roditelite koi shto imaat deca do 10-godishna vozrast ili aktivno chetvrto oddelenie; Molovite kje rabotat do 22:00 chasot: Vladata nema da ja obzhali presudata na Strazbur shto ja dobija gragjanite za parnoto*, 12 VI 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217693>.
- Od 66-tata sednica na Vladata: Donesen e Protokol za neprechen tranzit na stranski drzhavjani niz teritorijata na Republika Severna Makedonija; Odobreni*

- baranjata na 476 kompanii so baranja za poddrshka vo visina od 316.038.500 denari; Doneseni uredbite za poddrshka na uchenicite i studentite za digitalni veshtini, za smestuvanje i za studiranje, i za uchilishen pribor, 14 VI 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217707>.
- Od 72-rata sednica na Vladata: Od petok, 26 juni, se otvoraat site kopneni granichni premimi, a od 1 juli i aerodromite; Teretanite i vezhbalnite se otvoraat od 26 juni, a od isti ot den se dozvoluva rabotenjeto vo vnatreshniot del na ugostitelските objekti; Molovite kje rabotat i vo nedelite, 24 VI 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217974>.
- Od 75-tata sednica na Vladata: Se ukinuva nosenjeto zashtitna maska na otvoreno i drugi ogranichuvanja, 2 VI 2021, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/221936>.
- OECD, *Competitiveness in South East Europe 2021: A policy outlook*, Competitiveness and Private Sector Development OECD Publishing, Paris, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/dcbc2ea9-en.pdf?expires=1627591076&id=id&accname=guest&checksum=2798FD18F08AFFED33A5448AAC936A80>.
- Od utre zadolzhitelno pokrivanje na nosot i ustata so maska, shal ili marama vo javen prostor, 22 IV 2020, <https://kajgana.com/od-utre-zadolzhitelno-pokrivane-na-nosot-i-ustata-so-mask-shal-ili-marama-vo-javen-prostor>.
- Oficijalni statistiki za Koronavirusot vo Severna Makedonija, <https://koronavirus.gov.mk/stat>.
- Podgotveni Sme Za Koronavirusot, Nema Potreba Od Panika, Veli Ministerot Za Zdravstvo Filipche, 31 I 2020, <https://sdk.mk/index.php/makedonija/podgotveni-sme-za-koronavirusot-nema-potreba-od-panika-veli-ministerot-za-zdravstvo-filipche>.
- Policiski ot chas se skratuva, pogolemi zabrani za dvizhenje kaj licata do 18 i nad 67 godini, 23 III 2020, <https://a1on.mk/macedonia/policiski-ot-chas-se-skratuva-za-eden-chas-pogolemi-zabrani-za-dvizhenje-kaj-licata-do-18-i-nad-65-godini/>.
- Policy responses for North Macedonia: Physical Infrastructure, <https://www.covid19healthsystem.org/countries/northmacedonia/livinghit.aspx?Section=2.1%20Physical%20infrastructure&Type=Section>.
- Prijavete semejno nasilstvo, instituciite postapuvaat, servise za zashtita i poddrshka se funkcionalni, 17 IV 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/215554>.
- Rabotnicite Od „Sinohidro” Pred Da Se Vratat Vo Zemjava Kje Pominat 14 Dena Vo Karantin Vo Kina, 6 II 2020, <https://centar.mk/blog/2020/02/06/rabotnitsite-od-sinohidro-pred-da-se-vratat-vo-zemjava-ke-pominat-14-dena-vo-karantin-vo-kina>.
- Republic of North Macedonia: Election for Sobranie (North Macedonian Assembly), <https://www.electionguide.org/elections/id/2977/>.
- Security Alert: North Macedonia. National Curfew, 22 III 2020, <https://www.osac.gov/Content/Report/87da8322-dec8-4e0f-ae75-18429b1297b4>.

- Severna Makedonija dobiva 800.000 dozi od Fajzer, 5850 stigaat vo fevruari, 4 I 2021, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/219799>.*
- Se Zatvoraat Megjunarodniot Aerodrom „Skopje“ I Site Kopneni Granichni Premini, 16 III 2020, <https://nezavisen.mk/se-zatvoraat-megjunarodniot-aerodrom-skopje-i-site-kopneni-granichni-premini/>.*
- Spasovski: Tretiot paket ekonomski merki e za nova razvojnata makedonska ekonomija, za direktna poddrshka na graganite i na stopanstvoto, za pottiknuvanje na privatnata i javnata potroshuvachka na osnovite na solidarnosta i socijalnata sigurnost, 17 V 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217092>.*
- Szpala, M., Macedonia Północna: wyborczy remis ze wskazaniem na partię rządzącą, 24 VII 2020, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-07-24/macedonia-polnocna-wyborczy-remis-ze-wskazaniem-na-partie-rzadzaca>.*
- Telefonska psiholoshka poddrshka i za trudnicite i rodilkite, licata so narushen sluh, govor i glas, kako i psiholoshka poddrshka na albanski jazik vo period so spravuvanjeto so koronavirusot, 30 IV 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/214243>.*
- Vladata donese odluka da prodolzhi aktuelnata zabrana i poseben rezhim za dvizhenje do 6 april, 22 III 2021, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/220869>.*
- Vladata donese odluka za zabrana za dvizhenje vo vremenski period od 22:00 chasot do 05:00 chasot naredniot den od 10 do 22 mart 2021 godina, 9 III 2021, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/220656>.*
- Vladata go donese vtoriot paket ekonomski merki za spravuvanje so krizata za da se sochuvaat kolku shto mozhe povekje rabotnite mesta na graganite i da mu se pomogne na stopanstvoto, 31 III 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/213776>.*
- Vladinata odluka za vrakjanje na rabota od Prvi juni ne vazhi za hronichno bolnite i roditelite so deca do 10 godini, 27 V 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/217345>.*
- Vrabotenite lica koi odat na rabota so pridruzha – potpolno slepi lica, lica koi se dvizhat so invalidska kolichka i lica so teshka ili umerena intelektualna poprechenost, da bidat oslobodeni od odenje na rabota, 31 III 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/213980>.*
- Wolska, A., Macedonia Północna: Lewica wygrywa wybory, ale samodzielnie nie porzadzi, 16 VII 2020, <https://www.euractiv.pl/section/demokracja/news/macedonia-polnocna-lewica-wygrywa-wybory-ale-samodzielnie-nie-porzadzi/>.*
- Zaev: Da se ispravime najseriozno i najodgovorno i da se zashtitime sebesi, nashite najbliski i da im pomogneme na zdravstvenite rabotnici da spasuvaat zhivoti, 5 IV 2021, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/221083>.*
- Zaev – Filipche: Praznuvaj odgovorno, da go chuvame zdravjeto dodeka ja chekame vakcinata protiv KOVID-19, 15 XII 2020, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/219399>.*

Zaev: Pred nas e stabilna i razvojna ekonomija – go donesovme pettiot paket ekonomski merki vo vrednost od 160 milioni evra, 16 III 2021, <https://koronavirus.gov.mk/vesti/220353>.

Zakon za Izmenuvanje i Dopolnuvanje na Zakonot za Zashtita na Naselenieto od Zarazni Bolesti.

Zakon za Upravuvanje so Krizi, „Sluzhben vesnik” broj: 29/2005; 36/2011; 41/2014; 104/2015; 39/2016; 83/2018.

Diana Mazepa – mgr stosunków międzynarodowych, doktorantka w Zakładzie Badań Wschodnich w Instytucie Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego. ORCID: 0000-0003-2286-454X